

© Lise Boissinot – CRDP d'Aquitaine

- [1. Objectius](#)
- [2. Dessenh](#)
- [3. Dialòg](#)
- [4. Tèxtes](#)
- [5. Documents iconografics](#)
- [6. Documents complementaris](#)

L'unitat es centrada sus la joinessa e l'expression de se, dins lo trabalh, la vida interiora, los lésers, los eveniments grands o pichòts de la vida vidanta. Es pas pesuga ni sus lo plan linguistic (pas de morfologia dels vèrbs, mas los pronomes e la marca del feminin), ni sus lo plan cultural (gaire de documents patrimonials, levat la pintura de Tounier).

1. Objectius

• Foncions lengatgièras

Exprimir una emocion simpla

• Fonetica

Revision de l'accentuacion de *o*, de l'accentuacion de l'indicatiu.

Formacion e prononciacion dels mots sabents e del mots abreujats.

• Gramatica

Formacion del feminin e dels advèrbis en *-ment*.

Pronoms COI aprèp de preposicions.

Pronoms COD.

• Cultura

Mostrar cossí l'occitan permet d'exprimir dins sa diversitat e sus diferents registres la vida modèrna e los sentits dels joves.

2. Dessenh

[Introduccion generala § 3.2](#)

• Lo luòc

Ont se passa ? Dins la cort de l'establiment escolar.

• Los personatges

Que fan ? Cossí son vistes ? De fàcia, per los dròlles, de perfil per la filha. Dins lo dialòg, la filha es Mirelha. Sus lo dessenh, es Joana. Probable que los escolans remarcaràn que i a aquí una error (çò que pròba que son atentius e es una bona causa !). Ne sèm totalament conscients, e nos n'excusam. Lo meteis problèma se pausa per l'unitat 10 : es Joana que parla, mentre que lo dessenh representa Mirelha.

Reven al professor de reconéisser l'error, de presentar als escolans las excusas dels autors e de dire qu'es pas un problèma per comprene la situacion.

• La situacion

Que fan ? Quina es lor posicion ? Semblan contents ? Fan lo morre, son en colèra, esmaliciats, esmalits, segon lo parlar... *Cossí son lor cara ?* Tristas, barradas... *Per quina rason, a vòstra idèa ?* La letra, lo papièr que ten Mirelha. *Qué i pòt aver que los fa dòl ?*

Los autres jògan, fan al basquet, son pas concernits... pas encara.

3. Dialòg

Introduccion generala. Anèx 1

Insistir sus lo vocabulari de las emocions, las expressions que son benlèu conegudas del fach que s'emplegan correntament en « français régional » : *Que t'arriba ? Quin sadol ! Quin fasti ! Aquesta es plan bona ! Sès pèc ? Aital va*

plan... o que van lèu poder tornar emplegar en descontextualizar ! L'exclamacion finala *D'aquel Arnaud !* exprimís l'admiracion. Veire lo lexic sus la pagina contra, un pauc mai ric.

4. Tèxtes

Introduccion generala. Anèx 2

1 Accident, p. 105 *Gascon*

Tèxt narratiu, de far reformular en seguissent las questions de la pagina 110.

Lo tèxt es escrich dins un estil jornalistic : punt de vista freg de narrador omniscient, los personatges designats coma dins un article (Julia S., Felip C) son pas descriches mas seguits dins lors gèstes tecnicos de menaires, un paragraf cadun, fins al rescontre murtrièr. Un biais de suggerir la fatalitat d'aqueste ? Cita a la fin lo rapòrt de gendarmariá.

L'emocion del narrador se vei sonque a qualques remarques. A la fin del primièr paragraf *Ne's vòu pas morir. Pas adara qu'es una intervencion en mena de prolepsis.*

E a la conclusion *que i a un grand silenci autorn de Patric V. Sonque, luenh deus òmis, un can qui horva.*

Qu'exprimís amb aquestas frasas ? L'inumanitat de la situacion, la condemnacion del menaire ebri.

Un subjècte d'actualitat, esmovent, de tractar en doçor.

1 Marselha, p. 105 *Provençau*

Lo poèma de Sergi Bec es benlèu un pauc dificil per lo nivèl 1, malgrat la simplicitat de la sintaxi e la relativa clartat del vocabulari. Lo professor trobarà la revirada dins los documents complementaris.

Senhalam una deca de pica al vèrs 4, importanta perque desnatura lo sens. Lo vèrs es :

Qu'esquilan dins Miègterrana.

L'apròchi del poèma deu a l'encòp esclarair lo sens e daissar una part de mistèri e d'encantament. Lo poèma a lo ritme d'una incantacion : la lectura metrà en relèu la composicion anafòrica, amb de silencis e de punts d'insistència a cada represa de *Es a Marselha*, seguit d'associacions d'imatges violents sus lo tèma de la vila e de l'amor.

Quina vision de Marselha se desgaïja del poèma ?

Es una vila antica (*lei sègles dei caladas*), virada cap a la mar, al Pòrt-Vièlh (veire p.72 del libre de l'escolan e las referéncias a Marselha, estereotipadas, dins lo dialòg de l'unitat 11). Marselha es presentada coma una vila dubèrta, solelhosa de jorn e flambejanta de nuèch. Aquí es una vila femna (*leis uelhs blaus de Marselha*), coma dins la cançon de Massilia Sound System *La regenta de mon còr* (CD, *Occitanista*, ADAM 2002 ss lic. WAGRAM MUSIC)

Quines elements de lutz e de color trobatz dins lo poèma ?

Lo tèma del rebat es central. Permet d'associar la vila e los umans.

Rebats del

De solèu sus leis-òmes

Coma de miraus de guerra

Sus la cara fòrta deis òmes.

Rebat del solèu dins l'aiga amb los peïsses que *se chalan dei brutladuras.*

Rebats dins los uèlhs dels amants e de las femnas de nuech dins los de la vila, en *blonda escondalhas.*

I a de fuòc dins la lutz, de brutladuras, de dolors.

I a tanben l'esbleugiment amorós : *auceus de flambas e puei de nèus* dins los peus de l'aimada, *fuòc eternau...*

Lo temps de l'Amor

Lo poèma es una òda a l'Amor, portada per un moviment larg e inspirat. Ne donam aquí pas qu'un tròç, mas la respiracion poètica i es presenta. L'escritura de Sergi Bec es ricament metafòrica, pòrta la marca de la poèisia subrealista. Dins la mena de « blason » final, òm pensa a *Union libre de Breton* (1931) : las associacions liuras fan de la cabeladura de la femna e de sa cara lo luòc de totas las metamorfòsis vegetalas e animalas, l'« explosanta fixa » del desir, plan exprimida dins lo darrièr vèrs citat :

l'instant es fuòc eternau.

Un pauc d'istòria literària

Lo poèma *Romança d'Anna a l'Amor* pòrta en exergue un vers de Robèrt Lafont :

Es lo temps del desir, es lo temps de Marselha tirat de *Òda a Marselha, Dire, 1957*.

Aqueste poèma èra dedicat d'alhors a Jòrgi Rebol, çò que dessenha lo cèrcle de l'inspiracion marsehesa... Veire la citacion mai larga que ne fasèm dins los documents complementaris.

Sergi Bec, en 1960, a 27 ans. L'omenatge a Robert Lafont es lo d'un poèta jove que descobriguèt amb el la modernitat de las letras d'òc. Ditz : « Le premier libre occitan que j'ai lu, ce fut *La vida de Joan Larsinhac* ». Per un Provençal, vengut del Felibritge, l'occitanisme de las annadas 60 es una revelacion. Sergi Bec publica en 1957, *Miegtterrana* e en 1960, *Memòria de la carn*. Es, amb Bernat Manciet e Ives Roqueta, una de las voses joves que donan lo ton novèl de la poèsia occitana, dins la famosa colleccion *Messatges* de l'IEO.

Memòria de la carn es escrich dins de circonstàncias istoricas particularas, en Argeria, ont Sergi Bec es soldat. Ven de se maridar : la guèrra e la separacion son lo reire-plan del cant d'amor. « Le splendide amour et la saloperie de la guerre face-à-face sur les deux rives de la Méditerranée. La cristallisation stendalienne – notion de l'esprit – a pris en moi la dimension de la mémoire de la chair, par le fait de cette séparation ».

in Jean-Luc POULIQUEN, *Entre Gascogne et Provence, Entretiens avec les poètes Serge Bec et Bernard Manciet*, Édisud, 1994.

1 Vincenç e Natalia, p. 106 Lemosin

De far reformular amb l'ajuda de las questions de la pagina 110 del libre de l'escolan. La situacion es precisa, lo tèxt a una bona unitat narrativa, es dialogat d'un biais just. Natalia voldria telefonar a Vincenç, mas i a doas empachas : sa maire e lo paire de Vincenç al telefòn. De las dificultats de se sonar abans la generalizacion dels portables ! Los joves seràn sensibles a l'arquaisme de la situacion, mas los sentits son plan evocats : la joventa *estranglada, crispada, paralizada* que se representa lo paire coma un mostre gaireben... e rassegurada per la votz del jove que la sona per son escais-nom.

2 Una tissa, p. 106 Provençau

Un tèxt literari, mas pas dificil. Es la relacion autobiografica precisa, sens emfasi ni complasença, d'una tissa secreta, coma cadun ne noiràs dins son intimitat. Aquesta es lo plaser

d'escriure sus un papièr. Escriure sens projècte literari, escriure que que siá, amb un gredon.

Far reformular los passatges claus : *Qu'escriu lo narrador ? Cossí escriu ? Perqué utiliza pas una maquina ?* La maquina es pas per lo meteís usatge. Escriure es una activitat del còs, fisica, comparada a una mena d'aisagatge interior, d'ondada. Se pòt far escriure un tèxt de la meteissa mena sus d'autres *tissas*. Lo mot deu èsser plan explicat, en prenent d'exemples : la tissa de rengar, la tissa de netejar, la tissa de rosegar quicòm, de far tal gèst. La tissa es mai qu'una abitud, s'enasiga dins l'enfança e dins l'inconscient...

2 Una letra de Russia, p. 107 Lengadocian

Lo tèxt es simple, de bon far reformular. Lectura en tres partidas : la scèna de la vida vidanta (estat inicial), la recepcion de la letra (eveniment), puèi la reaccion emotiva.

Primièra partida

Insistir sus los adjectius per far descriure la suavitat e la banalitat de la situation. Adjectius de far utilizar de còps dins los dos genres : *la pòrta entre-dubèrta, l'èrba vèrda, druda, chòpa* (banhada), *lo solelh paurauc* (la luna...), *la lutz pallinèla, lo cèl blau, lo vin blanc, sucrat, fresquet...* (l'aiga...); e sus los determinants : *las fonts de jovença, una blonda del gost anglés, la prima que ven del sud...*

Segonda partida

Parièr dins la segonda partida, descriptiva e mai informativa : *Coma es la letra ? D'ont ven ? Que i a dedins ?*

Tresena partida

La tresena partida es l'expression brèva del sentiment : *pregonda dolor, cachavièlha* amb la remontada fosca del sovenir. Òm pòt far d'interpretacion : *Que s'es passat ? Perqué es trebolat lo narrador ?*

2 Marion e Martin, p. 107 Lemosin

Un tèxt polit e ric per abordar lo vocabulari dels sentiments. Dos joves s'agradan, se parlan, es la debuta d'una istòria, amb totas las fasas de « l' enamorament » : admiracion, pivelament, tendresa, e desir de se melhorar a l'ostal, al licèu, inquietud sus los sentiments de l'autre. L'analisi psiquologica es facha a la tresena persona, del punt de vista de Marion. Seguir las questions de la pagina 110, per una reformulacion guidada... que se pòt far en lengadocian, en provençau o en gascon, pro que lo professor adapte lo tèxt quora lo legís e tòrna legir.

Lo tèxt serà puèi legit per l'escolan dins l'adaptacion lemosina que n'es facha aquí.

Gascon

2 A las hèstas de Pampalona, p. 108

Lo punt de vista es bearnés e l'amira documentària. L'autor mòstra cossí las fèstas de Pamplona en país basc atrason la joinessa locala que i tròba una escasença de s'espaciar en libertat dins la desmesura e gaireben la foliá collectiva. Las fèstas de las *Sen Fermine*s, del 6 al 14 de julh, foguèron popularizadas per Hemingway, qu'es citat dins lo tèxt. Consistisson mai que mai a far córrer de buòus per las carrièras (*l'encierro* en espanhòl, correspond a l'embaratge en occitan, que se ditz de cops en francés regional : « l'enfermée ») segon un percors ritual, acompanyats d'un molonàs de joves. Son de fèstas violentas e rabentas, de còps dramaticament marcadas per d'accidents mortals. Lo tèxt dona una idèa dels desbòrds que s'i fan : *briacs estorceders, bandas cridassèras*, colors que virolejan, mond de longa en moviment... Pintura contemporanèa d'una joinessa en quista d'emocions fòrtas, si que non delicatas. De comparar benlèu a la *Feria* de Nimes : veire tèxt complementari.

1 Jovença, p. 108

Lengadocian

Aqueste passatge d'una novèla de Joan-Maria Pièire a de comun amb lo tèxt de Felip Angelau de la pagina precedenta que cultiva un ton neutre e un pauc frejós. Autre punt comun dins lo referent temporal : la prima aboriva e una mena d'abséncia del subjècte, mai afortida en cò de Pieire que jòga la distància ironica amb la banalitat cotidiana. L'interès linguistic es de porgir un vocabulari de la ciutat modèrna e populara : *barri pòirit, autorota, ostalasses, apartaments*

destreches. Sens patetisme nos liura un sentit de pauretat e de frustracion : l'arbre que florís solet au mitan de la cort mièja rasclada es un simbòl del malaise de l'adolescent. La frustracion es tanben culturala : compren pas los provèrbis rituals sus la sason. *E vos, comprenètz ? Ne sabètz d'autres ? Vos interèssan los prepausses sus la sason e lo temps que fa ?*

Lo narrator se ditz ignorant, marginalizat per aquò : *Las gents amb sos mots. Compreni pas los mots de las gents. Ça que la compreni pas res*. Pièire fa, amb son estil laconic, un retrach plan just de jove que son amarum l'amaga per una mena de fatalisme afastigat : *O m'an ja dich. O sabi. Soi jove encara. Aquò's normal, qué.*

La fabrega, novèla, p. 109 Provençau

Lo tèxt de Florian Vernet es una mena de faula doça-amara de la delocalizacion industrial, plan illustrada per lo dessenh de Lise Boissinot.

La narracion demòra centrada sus lo personatge de l'emplegat vièlh que ven cada jorn s'assetar aquí ont èra sa fabrega. Es dins son mond, a la memòria del luòc que los autres an pas mai. *Es baug ? Nostalgic tot al mens.*

Se pòt contar, qu'es un conte, en tres moments : lo vièlh somiaire ; la fabrega mongolfièra que s'envòla ; lo vièlh tornar.

La carta postala de la fabrega de seda d'autres còps ilustra plan aquesta istòria... mas los bastiments de las filaturas an demorat longtemps en Cevenas (cf U8), longs ostalasses voides e arroïnats, fantaumas, que testimoniavan d'una activitat doblidada gaireben a l'ora d'ara.

5. Documents iconografics

[Introduccion generala. Anèx 3](#)

Los documents iconografics, coma los tèxtes, permeton de soscar a l'estatut de la joinessa dins la societat de uèi e d'ier, de s'ensajar a exprimir de sentiments e d'emocions que la concernisson.

À Toulouse, p. 104

Sèm dins una carrièra del centre de Tolosa, prèp de la gara. Es pas una fòto toristica ni pintoresca, mas evòca un moment de la vida vidanta. Se pòdon veire la carrièra larga, los immòbles en brica ròsa, caracteristics de l'urbanizacion del sègle XIX. Descrivètz los personatges. S'agís d'un grop de collegianas o liceanas, vestidas coma a l'ora d'ara. *Perqué son cargadas ?* Arriban a la gara dels trens o dels carris. Venon visitar Tolosa o son intèrnas dins un pensionat.

Nicolas Tournier, Tobie et l'ange, Narbonne, Cathédrale Saint Just et Saint Pastor, p. 105

Estent l'importància, istorica e estetica d'aqueste tablèu, donam d'entresenhas sistematicas que lo professor ne farà profièch, abans de soscar al biais pedagogic de far descriure lo tablèu per los escolans.

Lo pintor

Nicola Tournier (1590-1639) nasquèt a Montbéliard, vila qu'èra en defòra del reialme francés, dins una familha de pintors. Completèt sa formacion a Roma, capitala artistica d'Euròpa an aquesta epòca. Trabalhèt d'annadas dins lo talhièr de Manfredi, pintor discípol del Caravaggio (1571-1610), lo grand artista que revolucionèt l'art de pintrar a la debuta del sègle XVII, puèi venguèt en Lengadòc. Sa

presència es atestada a Tolosa, Narbona, Carcassona e Besièrs, ont respondèt a las comandas d'òrdres religioses. E mai moriguèsse a 49 ans, laissà una òbra abondosa, per part inspirada del Caravaggio, òbra que la critica modèrna es a tornar descobrir coma o fa d'autres pintors de Lengadòc.

Lo contèxt

Uèi se sap que dins lo contèxt de Contra-Reforma catolica, Tolosa e Lengadòc foguèron un grand fogal artistic del sègle XVII. S'agissia de reconquistar los èimes e los còrs fàcia al protestantisme encara fòrça present dins l'encontrada. Los darrièrs acamps del Concili de Trenta (1545-1563) e de Milan (acabat en 1582) avián fixat la doctrina catolica fàcia als protestants. Lo decòr pintrat de las glèisas aviá de jogar un ròtle dins aquel combat « Que chaque autel ait une image sainte en bosse (*escultura*) ou en plate peinture (*quadre*) qui se rapporte à la dignité de celui qu'elle représente ». Los esfòrces dels arquevèsques de Tolosa foguèron seguits per los òrdres religioses nombroses que se reformèron o s'installèron dins las vilas e mai per las confrerias qu'èran presentas e mai dins los borgs pichons. Los comandataris d'òbras d'art èran de clèrgues o d'abats qu'avián fach lo viatge de Roma e vist la pintura novèla. Son eles qu'apelèron d'artistas estrangièrs coma Tournier.

Descriure lo tablèu

Descrivètz lo parelh de personatges del primièr plan : un àngel tot blanc amb sa tunica e sas alas desplegadas ten per la man un drollet ; far descriure lo vestit colorat, d'un autre temps, lo baston per caminar, lo pel long, l'aire timidòt... Entre dos, i a un chin, blanc tanben, de las aurelhas brunas. L'àngel mòstra quicòm a son esquèrra, en defòra del tablèu. Malaisit d'interpretar sens contar l'istòria biblica. Se pòt far far d'ipotèsis de sens. *Que pòt indicar un àngel a un jovent ?* Lo det de l'àngel se destaca sus un fons de cèl lumenós, amb una glèisa blanca. *Li mòstra lo bon camin, una bona accion de far, un luòc ont anar ? Perqué ?* Far parlar...

Puèi, contar l'istòria de Tobia

Lo *Libre de Tobia* (Ancien Testament, Livres historiques, Tobie) conta l'istòria d'aquel jove que, per obesir a son paire avugle e arroinat, entrepren un viatge long per restablir la fortuna de l'ostal. Amb son canhòt e un viatjaire misteriós, travèrsa d'espròvas nombrosas, se marida e dintra en cò sieu ric e urós. Pòrta tanben una potinga miraculosa que garís son paire. Merceja alara son companhon que li revèla qu'es l'Angel Rafaël. Lo tablèu representa lo moment ont, guidat per l'àngel, Tobia que ven que quita l'ostal pairenal arriba long del flume Tigre ont las primièras espròvas l'espèran. Aicí lo pintor representa Rafaël, non pas coma un simple

viatjaire, mas coma una aparicion. La dimension, lo blanc li donan un aspècte subrenatural : gaireben los pès son pas encara pausats sul sòl, las alas semblan de batejar, la cara es doça e lumenosa. Ven del cèl, es, coma o ditz l'etimologia grega de « angelos » un enviat de Dieu. Plan incarnat pasmens e atentiu a las creaturas terrèstras, es un àngel-gardian.

L'àngel-gardian

De senhalar que lo culte de l'àngel-gardian que sembla una varianta crestiana del « genius » latin se desvolopa e s'oficializa dins la glèisa catolica al sègle XVI. La Refòrma que coneix pas lo *Libre de Tobia* coma autentic parteja pas aquel culte popular. Al contrari lo Catolicisme o desvolopa, mai que mai dins l'encastre dels òrdres religioses encargat d'ensenhament. Representa l'interiorizacion morala individuala, ajuda a l'examen de consciéncia.

Conclusion

Aqueste tablèu a donc, en mai de son armonia estetica, una valor istorica e ideologica (se trobava, a l'origina a Narbona, dins un collègi de Doctrinaris, qu'èra una congregacion ensenhanta catolica de la fin del sègle XVI). La glèisa que se devinha al rèire-plan es la catedrala de Narbona, la mai granda bastida en tèrra d'òc dins lo moviment de reconquèsta catolica de terraires marcats per l'eretgia albigea e lo protestantisme. Los rocasses que compausan lo paisatge fosc simbolizan las espròvas de la vida. Lo messatge es de se fisar a la Glèisa per los travèrsar.

De consultar

Nicolas Tournier, *un peintre caravagesque*, catalogue de l'exposition, Toulouse, musée des Augustins, 2001, Paris, Somogy, éditions d'art, 2001

Jean PÉNENT, *le temps du caravagisme*, Paris, Somogy, éditions d'art, 2001

www.augustins.org/fr/exposition/trn/accueil.htm

Paginas 106 e 107

Las paginas 106 e 107 son mesas jos lo signe de la musica, e mai que mai de la flaüta.

À Avignon, pendant le festival, p. 106

Se pòt far remarcar l'usatge francés de dire « En Arles, en Avignon », qu'es un occitanisme (que Daudet se'n trufa). L'occitan ditz « en Avinhon, en Ais ou a z'Ais, en Arle ». Lo francés normat ditz « En Provence, en Italie » mas « à Avignon, à Arles, à Aix ». Los autres biaisses son arcaïzants o provinçials (BRUNOT, *Grammaire historique de la langue fran-*

çaise, Masson, 1969, p.433, GRÉVISSE, *Le bon usage*, §933). Lo festenal d'Avinhon foguèt creat en 1947 per Jean Vilar. Es un dels mai importants festenals de teatre dins lo mond. Mai de cent mila espectadors s'i tròban cada an. *Ont se passa la scèna ?* Long de l'escalièr que monta al Palais dels Papas e que dona sus la plaça bèla (veire la fòto d'Avinhon p. 36 del libre de l'escolan e son comentari), un jove jogaire de flaüta encanta son public de joventas assetadas a de reng sus la parabanda. Pòrta un vestit sembla-medieval, a davant el un lutrin leugièr, e una caisseta per recampar la moneda. *Perqué es desguisat ?* Se pòt far referéncia aquí a l'experiéncia, al viscut dels escolans, rapòrt al teatre : *i van ? Dins quin condicions (sortida escolara, en familha) ? Lor agrada ? Que veson ?*

Lo cors de flaüta, p. 106

Mòstra l'iniciacion a l'instrument mai aisit d'abordar en classa, la flaüta. Una fòto un pauc estatica, mas que deuriá rampelar de sovenirs als escolans... e als professors !

Émission de radio, p. 107

La fòto foguèt presa dins un estudiò de Sud Ràdio a Tolosa lo primièr dissabte matin de l'an 2001. L'animator Tonton Cristobal aviá convidat un professor d'occitan. Avían decidit amassa, de fargar l'emission costumièra del dissabte matin sul tèma de la cançon en occitan. Per balhar mai de vida a-n-aquela emmission, foguèt convidat tanben lo cantaire Eric Fraj. Doas liceanas de Lengon venguèron per participar, menadas pel professor en acòrd amb Tonton Cristobal. Son a escotar Eric Fraj a la guitarra e en dirècte, e amb eles 200 000 auditors dins tot lo *Grand Sud* coma aiman de dire a Sud Ràdio !

L'emission durèt tres oras de temps de 9 oras a 12 oras e fòrça mond telefonèron per testimoniar, far d'intervencions, senhalar concèrts e espectacles relacionats amb la lenga e la cultura occitanas. Passèron dins la matinada de cançons de Nadau, Massilia Sound System, Claudi Martí, Tèst, Mont-Jòia, Joan-Pau Verdièr, Patric, Singlar Blou o Fabulous Trobadors e solide Eric Fraj.

Serà l'escasença de parlar de las ràdios en occitan, de senhalar lors frequéncias, eventualament de se brancar sus una en classa o de far ausir un enregistrament. E la discutida ne seguirà !

Ange musicien, Château de la Pioline, Aix-en-Provence, p. 107

L'àngel tanben jòga de flaüta ! Remarcatz la posicion dels dets, e la gràcia manierista de la pausa. Es entre lo Cupidon e l'àngel, mai pròche del primièr que del segond. Plen d'agradança e de vesiadura, inspira pas la meteissa morala que l'àngel de Tobia ! Aquesta estatua plena d'epicurisme adòrna lo castèl de *la Pioline* dins la campanha a l'entorn d'Ais. Als sègles XVII e XVIII, los membres del Parlament d'Aix demoravan, coma los aristocratas parisencs, entre l'ostal de vila l'ivèrn (*Hôtels* particulars) e las bastidas o los castèls de campèstre per l'estiu.

À Pompador, p. 108

Aquí son pas *las arenas deus taures* coma dins lo tèxt gascon de la meteissa pagina *A las hèstas de Pampalona*, son de cavals prèstes per una corsa sus l'ipòdròm de Pompador en Correza (far situar sus una mapa), plan frequentat l'estiu per de mond de pertot. Los cavalièrs son amassats avant la partença e fan las presentacions davant las tribunas (situadas a senèstra, mas se veson pas sus la fòto), aquò fa partida del ritual abans cada corsa. Son de joves cavalièrs. Se pòdon veire de mans a senèstra de la fòto, amb de fuèlhs de papièr per las escomesas (*paris*).

Dins lo fons, se vei lo castèl de Pompador (segles XV-XIX). Foguèt bastit en plaça d'un ancian castèl medieval. Aquel castèl foguèt donat en 1745 a Jeanne Le Normand, favorita de Loís lo XV^{en}, que venguèt Marquesa de Pompador (sens i venir jamai). Uèi, lo castèl es ocupat per los oficièrs de la remonta (*haras*).

A Pompador, se tròba una Remonta nacionala (*Haras national*) amb de reproductors (Im : *semenaus, chavaus entiers*) qu'apartenon a de proprietaris famoses (cap d'Estats per exemple, personalitats politics...), al Puèg Marmont que son d'anglo-arabes, raça creada a Pompador en 1850.

L'egariá (mot fach sus èga que designa la bèstia), *jumenterie*, nacionala de la Ribiera, situada a Beissac (4 km de Pompador) es unenca en França e aculhís d'ègas de raça anglo-araba. Aquí naisson los polins en genièr-febrièr.

Anecdòta : dins las roïnas d'una capèla, sus aquel domeni de la Ribiera i a un « box » ont viu totjorn qualque èga privilegiada : i son gravadas las armas d'un papa d'Avinhon Innocent VI, qu'èra de Beissac.

L'estiu se tenon de grandas manifestacions ipicas a Pompador, que son de fèstas popularas, mai que mai las corsas ont s'ausís encara parlar l'occitan :

- corsas sus l'ipodrom, prèp del castèl, coma se vei sus la fòto, quasi cada dimenge, amb fòrça pariaires (*parieurs*) de tota mena ;
- concorses ipics, amb presentacion de cavals encarrats (*attelés*) per los oficièrs de la remonta ;
- campionat de França de las ligas, concors reservat als melhors cavalièrs joves de França ;
- concors complet d'equitacion a l'egariá de la Ribeira (*Jumenterie de La Rivière*), fin de julhet.

Per mai d'informacions

D'autres manifestacions ipicas en Occitània :

Vilanòva d'Òlt (47), Uzès (30), Orlhac (15), Gelòs (64), Tarbas (64), Ais de Provença (13), eca.

Veire per mai d'informacions e d'autres fòtos los sitis següents :

www.haras-nationaux.fr ont se pòdon trobar d'autres ligams :

– per Pompador :

<http://www.conceze.com/arnac-pompador/pompador>

– per Tarbas :

<http://www.lourdes-fr.com/excursions/haras/default.htm>

Manufacture de soie dans les Cévennes au début du XXe siècle, p. 109

Lo document es la reproduccion d'una carta postala utilizant una fòto anciana (lo timbre es en bas a drecha). Mòstra una joventa que trabalha a la filatura a la debuta del sègle XX. Es dins la filatura que se fa d'un biais industrial lo tractament dels manhans, qu'èra tanben una activitat familiara en Provença e en Cevenas (cf unitat 8 p. 96 del libre de l'escolan). A Sant Joan de Gard, per exemple, en 1854, i aviá 23 establiments que trabalhavan la seda e emplegavan 1090 femnas e 150 òmes. Aquesta activitat se mecanizèt pauc a cha pauc. Al sègle XX mermèt fàcia a la concurréncia dels textiles artificials e sintetics. La darrièra filatura tampèt en 1965.

La fòto

Al primièr plan un aiguièr de pèira amb de tudèls, robinets e bacins diversés : lo cocon que lo manhan es embarrat dedins deu èsser tuat per immersion dins d'aiga cauda (a 60 °C) puèi penchenat e fretat per trobar la debuta del fial. Aprèp es descoconat : un sol cocon pòt donar 1 400 m de fial. Sus la fòto, aquesta operacion es estada ja facha : la joventa se tròba dins la fasa que consistís a tórcer ensemble mai d'un fial per ne far un mai resistent. Per los pas embolhar totes, son passats dins un disc (vesedor en dessús dels cocons al primièr plan). Sus una fusta gròssa en dessús de l'obrièra, de balajas diversás e de bròssas que sèrvan per preparar los cocons. Darrèr ela, d'escautas (*écheveaux*) sus de debanadors (*dévidoirs*), que d'unes, voides, se pòdon veire en naut de la fòto.

Al rèire plan, las fenèstras largas de la filatura que de segur se tròba long d'un riu per accionar mecanicament los debanadors. Lo trabalh de l'obrièra es saique pas mecanizat. Se vei la lassiera sus sa cara, malgrat sa joinessa e son vestit de mòda (annadas 1900). Lo trabalh de las filaturas èra dur : las filhas joves e pauras se i fasián sa verquièra, abans lo maridatge, las femnas maridadas i cercavan un mejan d'arribar la familha.

En ligason amb los programas d'istòria de 4^{ena}, lo professor pòirà rampelar qu'en 1900 la legislacion del trabalh (loi Millerand) prevei de menar progressivament la durada de la jornada de trabalh de 12 a 10 oras, que cal esperar 1906 per que lo repaus ebdomadari siá instituit e 1936 per los congèts pagats de 2 setmanas.

Per mai d'informacions

Per mai d'informacions amb fòtos polidas del cicle de la seda e del trabalh en filaturas :

<http://members.aol.com/soieeven/soie.htm>

<http://membres.lycos.fr/sainthippolyte/musee.htm>

Se pòt utilizar en classa :

– *Fiu-de-Seda*, le ver à soie cévenol, un conte en occitan e en francés, Annie THÉRON-CHATTELLIER, éd. le Parc national des Cévennes

– *Le Ver à soie*, BT (Bibliothèque de travail) n° 714, 15 nov. 1970 ; n° 1019 juin 1990.

6. Documents complémentaires

• Marselha

■ Marselha

Anne l'Amour à Marseille
 C'est à Marseille l'Amour
 Sur les siècles des rues pavées
 Qui glissent dans la Méditerranée
 C'est à Marseille je te dis
 Des soleils sur les hommes
 Comme les miroirs de guerre
 Sur la chair forte des hommes
 C'est à Marseille-la-folle
 Où les poissons du Vieux-Port
 Jouissent des brulûres.
 Nos yeux ont le vice du jeu
 Comme les femmes de nuit
 Dans les yeux bleus de Marseille
 Ils jouent à cache-cache lumineux.
 C'est à Marseille ouverte
 Nous sommes assis avec la mer
 Ta chevelure de vent marin
 Fait éclore des oiseaux
 De flammes et puis de neiges
 Il y a dans tes yeux de vertes algues
 Où d'éclatantes salamandres
 Font leurs nids d'accouplement.
 C'est à Marseille l'Amour
 Toutes les heures s'éteignent
 L'instant est feu éternel.

Romance d'Anne l'Amour, traduction de Serge BEC

■ Òda a Marselha *Provençau*

Es lo temps dau desir, es lo temps de Marselha
 Ròsa d'auras molin dei mars
 Marselha es au mitan coma lo Dijòus Sant,
 Miege emmarada en Miegeterrana
 duerp lo calici tan lèu nafrat dei carns luenchas
 entre l'istòria e l'ascension
 de l'Òme.
 Temps dau desir frechalha d'orient
 en plus lo temps dei Bachins de Corsega.
 Darrier tocant la giba trantalhaira dau Faròt
 espèran lei paraòs balançaire'e cargats de còrs que siulan
 e rondinan embarrats dins lo coire dei pitres insularis
 e lo pan e lo ris tomban dedins lei mans
 e l'aur redòla au fons clòt de la mar amb lei perlas
 e l'escafandrier suicidat per desdenh deu vèntlarg.
 Ròsa dei Mars una Armenia
 se lèva encimelada sus lei raras
 dau poton restondidós de l'aura
 en arquipèus se teisson lei diaspòras
 e leis ensenhas se n'estonan.
 O cavaliers de l'amplitud
 grinhons d'esposcs dins leis elichas
 la mar bondeja vers Suez
 èga atalada a Marinhana
 totei lei mars son mars d'Icar
 Marselha au cròs dau celèstre abitat
 escanha de l'estelam.

Òda a Marselha (tròç) Robert LAFONT, Dire, IEO, 1957.

• La Feria de Nimes

■ Murtre dins las Arenas *Provençau*

Debàs lo burèu de Riton, sus las lèas Feuchères, i a mai de movement que de costuma. Es lo temps de las vendémias e de la feria del meteís nom.

Un pauc mai luènh, sul còp de quatre oras e mièja, lo mond començan de s'amolonar a l'entorn de l'amfiteatre nimesenc. Saique l'aficha de la corrida es vertadièrament polida : bestial de Victorino Martin, e mai que mai lo famós El Juli va garnir totes los sètis del *ruedo* fins a la cima del bastiment. Aquel jorn, aprèp una espèra longa en fàcia dels *Tres Maures*, Felip Malastruc, correire de mièg-fons e atrapaire originari del Cailar, qu'aviá comprat la bilheta a l'avança, es enfin dintrat dins las arenas. Sa plaça se tròba en bàs dels amfis, fàcia a l'orquèstre.

Malastruc es afogat de corrida, manca pas una escasença d'anar veire un tan remirable espectacle. Pòt pas suportar d'èsser pas de la partida quand i a una demostracion de « son art preferida », coma a costuma de dire. Seria pas estat tant estrambordat, de segur seria demorat amb sa femna qu'aima pas los taurs...

Davant la presidéncia, las quadrilhas desfilan del tèmps que l'orquèstre jòga pas lo paso-doble ritual, mas la ben coneguda *Copa Santa* de Mistral que las còblas e lo repic entrainants son ara represes en còr per la fola dempuèi que la *peña* Pablo Romero ne lançèt la vòga.

Los tres matadors marchan davant, dins lors vestits de lum, puèi los *peones*, los picaires, e dos atelatges seguisson. L'òrdre de la dralhada es perfèit e los *maestros* impressionan lo public d'una tant crane assegurança. Los *alguaciles* precedisson tot lo mond, vestits del costume dels gendarmas de Felip lo quaten e montats sobre de cavals de ceremoniá. L'un para lo capel per reçaupre las claus de las gàbias landadas pel president. La corrida pòt començar...

Los dos primièrs taurs son pas vertadièrament bons, sens èsser flac a la pica, mancan ça que la de vam a la muleta, los matadors brillan gaire ; Felip Malastruc es decebut pr'amor que dempuèi le retorn de Casas a la gestion de las arenas, lo prètz de las plaças a pas demesit ! Lo tresen sortís d'un lanç poderós sus la pista. Es una polida bèstia, ben bastida. Aprèp las intervencions capitadas del picador e de la banderilhas, vaquí lo moment tant esperat de la *faena*. El Juli entra sus l'arena.

Malastruc totjorn un pauc nerviós, es tibet, a coma una presentida, un sentiment qu'aquela corrida se va mal acabar, que demorarà benlèu pas tant bèla coma previst. Per lo taur, la senténcia es gaireben pronunciada. Lo còp d'espasa va arribar, lo còs immobil, lo morre bas, lo braugàs bufa mentre que lo matador l'agacha calmament. Tot sembla ja jogat. Mas subte s'emmalicia, lèva lo cap e carga la muleta jos los *ollè* de la molonada. Mas al cap de qualques passas de mai, adomergida, cansada, la bèstia s'arrèsta. El Juli porta alara d'un vam la trucada mortala.

Entretemps, lo Felip Malastruc s'amorra coma lo taur, sus son vesin de davant, tocat per una trucada de punhard dins l'esquina... al moment que los mocadors sortisson de las pòchas.

Trach de
Lo bòsc dei Espensas, novèla escricha per de liceans del licèu Montaury
 de Nimes, publicada dins *Lenga e País d'Òc*, n° 41,
 CRDP Montpellier, dec. 2003.